

УДК 316.334.22: 330.15

Борис Васильович ПОГРІЩУК

доктор економічних наук, професор, директор Вінницького навчально-наукового інституту економіки Західноукраїнського національного університету, Україна, e-mail: pohrishchuk70@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6974-1083>

Вікторія Іванівна МЕЛЬНИК

доктор економічних наук, професор кафедри економіки, обліку та оподаткування, Вінницький навчально-науковий інститут економіки Західноукраїнського національного університету, Україна, e-mail: melnyk.vc@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8587-1192>

Олександр Іванович ТРАЧУК

аспірант кафедри маркетингу, Західноукраїнський національний університет, Україна, e-mail: oleksandrtrachuk2023@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-2869-8728>

**СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО У РОЗВИТКУ
ЕКОЛОГООРІЄНТОВАНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Погріщук, Б. В., Мельник, В. І., Трачук, О. І. Соціальне підприємництво у розвитку екологоорієнтованої економіки України. *Вісник соціально-економічних досліджень* : зб. наук. праць. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2023. № 3-4 (86-87). С. 48–58.

Анотація. У статті досліджено концепт соціального підприємництва у розвитку екологоорієнтованої економіки через розкриття сутності, характеристик, організаційних аспектів розвитку соціального підприємництва й визначення його впливу на розв'язання питань соціально-економічного розвитку й екологізації виробництва. В умовах повномасштабної війни, ресурсних обмежень та екологічних катаклізмів, сповільнення темпів економічного зростання та зростання вимог до соціалізації бізнесу, наукові пошуки балансу між економічним, екологічним й соціальним ефектом та забезпечення формування регуляторних механізмів є особливо актуальними. Теоретико-методологічною базою дослідження є системно-комплексний метод пізнання та використання таких прийомів і методів, як: монографічний, історичний, логічний, аналітичний, порівняльний, конструктивний, узагальнення. Авторами здійснено диференціацію функціональних типів еколого-орієнтованих підприємств за напрямками діяльності та запропоновано ключові аспекти стратегічного планування й залучення фінансових ресурсів у діяльність соціальних підприємств. Визначено, що соціальне підприємництво є каталізатором створення потужного ресурсу професійного розвитку та особистісного відновлення, де екологоорієнтований напрям є найбільш системозабезпечувальним у вирішенні стратегічних завдань життєдіяльності людини. Основними джерелами фінансового забезпечення соціального підприємництва визначено: інвестиції від засновників, кредитні ресурси, прибуток від підприємницької діяльності, вітчизняні та міжнародні гранти, громадське фінансування, нематеріальна допомога партнерів, нетворкінг, субсидіювання та інші джерела. За результатами дослідження сформовано комплекс організаційних заходів функціонування соціального підприємництва щодо: удосконалення нормативно-правового забезпечення; зміцнення партнерських відносин влади та бізнесу; залучення інвестиційних ресурсів; надання доступу до ринків; масштабування надання послуг та

підвищення соціальної відповідальності. Визначено, що екологічну діяльність соціальних підприємств доцільно розвивати за такими напрямками як: екологічна освіта, інноваційна діяльність, виробництво екологобезпечних продуктів та надання послуг, ресурсозбереження, енергоефективність. Доведено, що на рівні стратегічного планування діяльності соціального підприємництва необхідна реалізація низки завдань щодо формування місії, цілей діяльності; здобуття освіти у сфері еколого-економічного розвитку, зростання професійного рівня працівників; вивчення практичного досвіду соціального підприємництва; інтегрованості, пошуку однодумців для реалізації спільних цілей, створення нових продуктів та просування інновацій, а також підтримки з боку держави, профільних бізнес-організацій, акселераторів, громади.

Ключові слова: соціальне підприємництво; соціальна відповідальність; соціальний бізнес; екологоорієнтована економіка; інвестиційне забезпечення; фінансові ресурси; сталий розвиток.

Borys POHRISHCHUK

Doctor of Economics, Professor, Director of Vinnytsia Educational and Scientific Institute of Economics of the West Ukrainian National University, Ukraine, e-mail: pohrishchuk70@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6974-1083>

Victoriia MELNYK

Doctor of Economics, Professor of Economics, Accounting and Taxation Department, Vinnytsia Educational and Scientific Institute of Economics of the West Ukrainian National University, Ukraine, e-mail: melnyk.vc@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8587-1192>

Oleksandr TRACHUK

Postgraduate student of the Marketing Department, West Ukrainian National University, Ukraine, e-mail: oleksandrtrachuk2023@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-2869-8728>

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN THE DEVELOPMENT OF ECOLOGICALLY ORIENTED ECONOMY OF UKRAINE

Pohrishchuk, B., Melnyk, V., Trachuk, O. (2023). Social entrepreneurship in the development of ecologically oriented economy of Ukraine [Sotsialne pidpriemnytstvo v rozvytku ekolohoorientovanoi ekonomiky Ukrainy], *Socio-economic research bulletin; Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen'* (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 3-4 (86-87), pp. 48–58.

Abstract. *The article investigates the concept of social entrepreneurship in the development of an environmentally-oriented economy through the disclosure of the essence, characteristics, organizational aspects of the development of social entrepreneurship and the determination of the impact of social entrepreneurship on solving issues of socio-economic development and greening of production. In the conditions of a full-scale war, resource limitations and ecological cataclysms, slowing down of economic growth and growing demands for business socialization, scientific searches for a balance between economic, ecological and social effects and ensuring the formation of regulatory mechanisms are particularly relevant. The theoretical and methodological basis of the research is a system-complex method of learning and the use of such techniques and methods as: monographic, historical, logical, analytical, comparative, constructive,*

generalization. The authors differentiated the functional types of ecologically oriented enterprises according to the areas of activity and proposed key aspects of strategic planning and the involvement of financial resources in the activities of social enterprises. It was determined that social entrepreneurship is a catalyst for the creation of a powerful resource of professional development and personal recovery, where the ecologically oriented direction is the most system-providing in solving the strategic tasks of human life. The main sources of financial support for social entrepreneurship are defined as: investments from founders, credit resources, profit from entrepreneurial activity, domestic and international grants, public funding, non-material assistance of partners, networking, subsidizing and other sources. Based on the results of the research, a set of organizational measures for the functioning of social entrepreneurship was formed regarding: improvement of regulatory and legal support; strengthening partnership relations between government and business; attraction of investment resources; providing access to markets; scaling up service delivery and increasing social responsibility. It was determined that it is advisable to develop the environmental activities of social enterprises in such directions as: environmental education, innovative activities, production of environmentally safe products and provision of services, resource conservation, energy efficiency. It has been proven that at the level of strategic planning of social entrepreneurship, it is necessary to implement a number of tasks related to the formation of the mission and goals of the activity; obtaining education in the field of ecological and economic development, increasing the professional level of employees; study of practical experience of social entrepreneurship; integration, finding like-minded people to realize common goals, creating new products and promoting innovations, as well as support from the state, specialized business organizations, accelerators, and the community.

Keywords: social entrepreneurship; social responsibility; social business; ecologically oriented economy; investment support; financial resources; sustainable development.

JEL classification: A130; M210; O130

DOI: [https://doi.org/10.33987/vsed.3-4\(86-87\).2023.48-58](https://doi.org/10.33987/vsed.3-4(86-87).2023.48-58)

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах ресурсних обмежень та екологічних катаклізмів, сповільнення темпів економічного зростання та зростання вимог до соціалізації бізнесу наукові пошуки балансу між економічним екологічним та соціальним ефектом та забезпечення формування регуляторних механізмів на рівні держави та окремих підприємницьких структур є особливо актуальними, зважаючи на реалії сьогодення. Стрімка глобалізація всіх процесів, якою охоплений світ, обумовила трансформацію бізнес-діяльності та зміну вектору цільової орієнтації агентів економічних процесів у бік соціалізації, що визначило появу нового інституту в сфері економіки – соціальне підприємництво [1].

Повномасштабна війна стала каталізатором багатьох процесів в Україні та докорінно вплинула на спосіб життя. Від початку повномасштабного вторгнення багато підприємців вимушено стали соціальними: допомагають громадам, працевлаштовують людей з інвалідністю та переселенців, намагаються розв'язати соціальні проблеми й зробити свій внесок у покращення ситуації та наближення перемоги [2].

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Над вирішенням проблем розвитку соціального підприємництва працювали: Є. С. Бендюг, В. В. Величко, Г. І. Давидовська, А. Й. Жемба, М. В. Ільїна, О. В. Карпець, Н. В. Коваленко, Н. В. Луговенко, Т. І. Лункіна, Л. В. Михальчук, Є. В. Нотевський, Н. М. Пилипенко, А. В. Романовська, В. В. Смачило, В. Ю. Халіна, М. А. Хвесик, О. В. Чуйко, Л. А. Шергіна, В. П. Шкуро, Ю. Б. Шпильова та ін. Як зазначають Н. В. Луговенко та

Н. В. Коваленко: «Подальші роздуми щодо соціального підприємництва призвели до розуміння цієї діяльності як співпраці держави, бізнесу та суспільства для отримання спільно очікуваного соціального ефекту. Таке підприємство відображає сфери інтересів трьох учасників: держави, ринку та суспільства» [3]. Проаналізувавши різні погляди вчених та практиків щодо критеріїв відношення підприємств до соціальних, Н. М. Пилипенко, О. В. Карпець дійшли висновку, що соціальне підприємництво – це діяльність, яка поєднує в собі високу адаптованість та інноваційність бізнесу з соціальною місією, тобто орієнтацією на вирішення найбільш гострих соціально-економічних проблем [4]. Погоджуємося також з думкою Г. І. Давидовської, що висловлена у проведеному дослідженні щодо проблем соціального підприємництва в Україні: «Якісно новий рівень розвитку соціального підприємництва в Україні буде залежати від налагодженої міжсекторальної співпраці ключових партнерів: органів державної влади та місцевого самоврядування (нормативно-правове забезпечення, основного механізму фінансової підтримки), бізнесу (менторство, грантова підтримка), ЗМІ (популяризація діяльності), навчальних закладів (навчальні курси із ведення соціального підприємництва), громадських організацій (безпосередня робота з населенням із метою роз'яснення основних принципів діяльності соціальних підприємств [5, с. 109]. Л. А. Шергіна, Є. В. Нотевський, А. Й. Жемба, аналізуючи різні підходи до визначення категорії «соціальне підприємництво», наголошують на тому, що соціальне підприємництво не можна ні в якому випадку прирівнювати до соціальної відповідальності, за якої певна бізнес-структура належним чином піклується про вплив своєї діяльності на середовище, у межах якого вона здійснює свою діяльність [6]. На обґрунтуванні методів залучення фінансових ресурсів для розвитку соціального підприємництва зосередили свою увагу Л. В. Михальчук та Є. С. Бендюг. Так, авторами до джерел отримання фінансових ресурсів для створення соціального бізнесу віднесено: інвестиції засновників, доходи від власної підприємницької діяльності, прибуток; кредитні ресурси, гранти, фандрайзинг, краудфандинг, бізнес-яголи, філантропія; нетворкінг; нематеріальна підтримка партнерів, субсидії та інші джерела фінансування. Особливу увагу зосереджено на питанні міжнародної практики фінансування соціальних проектів [7]. На потребі активізації соціальної відповідальності наголошують А. В. Романовська, В. В. Величко, оскільки соціальна відповідальність бізнесу як для держави, так як і для суспільства є підґрунтям для вирішення частини ключових соціальних проблем, в тому числі – основою для зростання обсягів інвестицій у суспільні сфери, зменшення відтоку «інтелектуального ресурсу», поліпшення іміджу держави на міжнародній арені як такої, де дотримуються норм і стандартів світової спільноти, де існує стабільність та умови для вкладання інвестицій [8]. М. А. Хвесик, М. В. Ільїна та Ю. Б. Шпильова визначили структуру соціоecологічних імперативів як системи формальних і неформальних правил та норм, що регулюють господарську діяльність, впливають на стан навколишнього середовища та сприяють вирішенню соціальних проблем [9]. Т. І. Лункіна ґрунтовно охарактеризувала механізм формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектора економіки, визначила сповільнюючі та стримувальні фактори щодо реалізації механізму формування соціальної відповідальності та заходи для нівелювання їхнього негативного впливу, у результаті яких переваги від запровадження соціальної відповідальності має як суспільство, так і бізнес [10]. На потребі екологізації виробничих систем у контексті екологоорієнтованого логістичного управління наголошують у своїй праці Є. В. Мішенін, І. І. Коблянська, Т. В. Устік, І. Є. Ярова [11]. Так, автори стверджують,

що екологізація виробництва формує матеріально-технічну та організаційно-управлінську основи екологічно збалансованого, сталого соціально-економічного розвитку суб'єктів господарювання різного ієрархічного рівня, національних господарських комплексів, а також регіонів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Досить широке коло питань залишається досі не вирішеними, зокрема щодо методичних, практичних питань розвитку соціального підприємництва, а також ризиків, загроз та критеріальних обмежень механізму його реалізації в екологоорієнтованій економіці. Недостатньо обґрунтованим у науковій літературі залишається питання взаємозв'язку соціальних, екологічних та економічних складових розвитку підприємництва. Відтак, необхідно провести диференціацію функціональних типів екологоорієнтованих підприємств за напрямками діяльності та обґрунтувати ключові аспекти стратегічного планування й залучення фінансових ресурсів у діяльність соціальних підприємств, а також сформулювати комплекс організаційних заходів щодо забезпечення функціонування соціального підприємництва та розвитку екологоорієнтованої економіки.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування концепту соціального підприємництва у розвитку екологоорієнтованої економіки. Завдання дослідження передбачають: розкриття сутності, характеристик, організаційних аспектів розвитку соціального підприємництва; визначення впливу соціального підприємництва на розв'язання питань соціально-економічного розвитку й екологізації виробництва; диференціацію функціональних типів еколого-орієнтованих підприємств за напрямками діяльності та обґрунтування ключових аспектів стратегічного планування й залучення фінансових ресурсів у діяльність соціальних підприємств.

Теоретико-методологічною базою дослідження є системно-комплексний метод пізнання та використання таких прийомів і методів, як: монографічний, історичний, логічний, аналітичний, порівняльний, конструктивний, узагальнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні зародження соціального підприємництва датується початком ХХІ століття. Втім, справедливим є вислів, що будь-яка історія має велику передісторію. Тому, витоки соціального підприємництва в Україні мають своїм початком Старообрядну справу, значно пізніше – кооперативний рух та родинний бізнес окремих соціально орієнтованих підприємств Смиренків, Терещенків, Ханенків та ін. В історичному контексті важливу роботу у напрямі розвитку соціального підприємництва було здійснено А. Шептицьким. Завдяки реалізації його задумів, що були прогресивними на часі у західних регіонах України, на Галичині, була упроваджена соціально-підприємницька діяльність за різними видами та формами. Серед інших важливих напрямів його діяльності – лобювання соціальних та економічних законів, діяльність у напрямі покращення умов праці робітників, захисту лісових насаджень, територій карпатських гір тощо [12].

Соціальне підприємництво – це підприємницька діяльність, що характеризується такими основними ознаками:

- визначається впливом на соціум, має цільову спрямованість щодо розв'язання наявних соціальних проблем з метою отримання стійких результатів позитивного соціального розвитку;
- застосування інноваційних підходів, що надає можливість збільшити вплив на соціальний розвиток;

- фінансова стійкість та самоокупність – дозволяє соціальним підприємствам розв’язувати проблеми соціального розвитку за рахунок коштів, які отримуються в результаті власної діяльності;
- розширення масштабу діяльності та збільшення сфери діяльності соціального підприємства;
- здатність соціального підприємництва акумулювати необхідні ресурси та знаходити можливості щодо пошуку нових рішень, що мають позитивний вплив на суспільство у довгостроковій перспективі [13].

Створення соціальних підприємств відбувається з метою розв’язання не лише соціальних, громадських або екологічних цілей. Важливим завданням соціального підприємництва є надання допомоги вразливим групам населення, які перебувають у складних життєвих обставинах і не мають можливості для самостійного їх вирішення [14]. Соціальне підприємництво сприяє подоланню соціальної ізоляції, створюючи робочі місця для безробітних, людей з обмеженими можливостями. Відбувається реформування у сфері надання соціальних послуг, починають з’являтися і нові види сервісу, що залишаються поза увагою звичайного бізнесу через незначну прибутковість [5, с. 106].

Соціальне підприємництво виконує низку соціальних функцій та формується у тих сферах, де підприємства державного сектору мають дефіцит фінансових надходжень, а низький рівень вмотивованості приватного сектору пояснюється низьким рівнем рентабельності. У західному світі серед неприбуткових форм підприємництва, соціальне підприємництво з’являється саме як відповідь на потребу в залученні додаткових ресурсів, а стимулом для його формування є забезпечення реалізації соціальних послуг й функціонування інституцій, що сприяють зростанню суспільних фондів споживання [6, с. 163].

Наразі значний інтерес до соціального підприємництва спонукає інвесторів та донорів вкладати фінансові ресурси не лише в підприємницькі ініціативи, що показують фінансові результати та прибутковість бізнесу, але також у зниження гостроти чи вирішення соціальних проблем. Найбільшою проблемою визначається те, що соціальні підприємці не мали змоги конкурувати за фінансові ресурси з іншими підприємствами. У соціальних підприємств, що створюються для вирішення соціальної проблеми зазвичай стартової інвестиції немає [15].

Перебуваючи на перетині підприємницької діяльності та благодійності, саме соціальне підприємництво уможливує розв’язання важливих соціальних та культурних потреб соціуму, а також сприяє прискоренню адаптації соціально незахищених груп населення [7].

Між соціальним підприємництвом, благодійними організаціями та корпоративною соціальною відповідальністю існує суттєва різниця. Так, функціонування благодійних організацій відбувається через пожертвування, тоді як соціальні підприємства діють самостійно та намагаються забезпечити загальну стійкість при реалізації власних проєктів та ініціатив. Щодо корпоративної соціальної відповідальності бізнесу, то дана ціль є другорядною порівняно з отриманням акціонерами вигоди фінансового характеру. Здійснення соціальних трансформацій відбувається саме через соціальне підприємництво, оскільки воно є каталізатором на шляху задоволення потреб соціуму. Значна увага приділяється соціальній цінності, тоді як формування економічної цінності визначається як необхідна умова для забезпечення фінансової життєздатності організації [4].

Екологоорієнтоване соціальне підприємництво сприяє досягненню збалансованих результатів щодо вирішення, економічних та соціальних проблем розвитку з визначеними пріоритетами забезпечення збереження навколишнього середовища та задоволення потреб соціуму у теперішньому та майбутньому. Функціональна діяльність перших соціальних підприємств у сфері екологічно орієнтованого підприємництва, що розпочали роботу в США, Канаді, Японії, а згодом і в європейських державах, була спрямована на утилізацію відходів промислового виробництва. Таким чином, була сформована окрема індустрія з переробки промислових відходів, що мала мільярдні обороти щороку. Зазвичай, екологічно орієнтовані підприємства провадять господарську діяльність із залученням інновацій та інвестицій в екологічній сфері для отримання прибутку від власної діяльності, задовольняючи зростаючі екологічні потреби населення. Проте, важливим аспектом ефективного функціонування таких підприємств є створення дієвої системи їх фінансового забезпечення. Основними джерелами фінансового забезпечення соціального підприємництва визначено: інвестиції від засновників, кредитні ресурси, прибуток від підприємницької діяльності, вітчизняні та міжнародні гранти, громадське фінансування, нематеріальна допомога партнерів, нетворкінг, субсидювання та інші джерела.

Розвиток екологоорієнтованої економіки базується на екологічному імперативі, який слугує основою прийняття багаторівневих рішень.

Роль та змістова характеристика екологічного імперативу динамічно змінюються, що залежить від досягнення поставлених цілей та необхідного часу, трансформації відбуваються у бік економіко-екологічних цілей (економічні переваги) або у напрямі досягнення еколого-економічних цілей (екологічні переваги). Екологічний імператив визначає вимоги процесу трансформації суспільства, формування екологічної політики і впровадження її в усі сфери життя [9, с. 20]. Серед таких вимог чільне місце займають: бачення людини у центрі усіх соціально-економічних процесів; наявні можливості щодо розвитку, збереження та охорони природного середовища людини; усунення причин техногенних впливів; покращення якості життя людини; екологізації системи виховання та навчання й світогляду людини загалом. Визначені вимоги відображають екологічний імператив, його прояви та сутність в органічному та нерозривному зв'язку екологічних, економічних та соціальних цілей сталого розвитку.

Екологічну діяльність соціальних підприємств доцільно розподілити за напрямками: екологічна освіта, виробництво екологобезпечних продуктів та надання послуг, ресурсозбереження, енергоефективність, інноваційна діяльність. Зокрема, освітня складова екологічної діяльності соціальних підприємств передбачає формування навичок щодо відповідального ставлення до природного середовища, розвиток екологічної культури серед населення. Виробництво екологобезпечних продуктів та надання послуг має на меті гарантування нових якісних параметрів виробництва та впровадження технологій «екологічно дружніх» до людини. Під напрямом ресурсозбереження розуміють передусім проведення заходів щодо збору та переробки відходів діяльності людини. Екологічна діяльність соціальних підприємств потребує впровадження сучасних технологій, нових інноваційних процесів, виробничих продуктів, а також організаційних змін, залучення практичного досвіду, що зосереджується на зменшенні негативного впливу на природне середовище. Впровадження інновацій у сфері екологічної діяльності

необхідне для якісного вимірювання, мінімізації, обмеження та запобігання нанесенню екологічної шкоди ґрунтовим, повітряним та водним ресурсам довкілля, а також сприяють їх раціональному використанню у господарських цілях.

Соціально-орієнтований бізнес спрямований на розв'язання гострих соціально-економічних та екологічних проблем, досягнення цілей сталого розвитку та підвищення добробуту населення [8]. Для забезпечення організаційних засад функціонування соціально-орієнтованого бізнесу доцільно: удосконалити нормативно-правове забезпечення соціального підприємництва; посилювати партнерські зв'язки влади та бізнесу; залучати інвестиційні ресурси як вітчизняних так і зарубіжних інвесторів; реалізувати промоції соціального підприємництва як інструменту вирішення соціальних та екологічних проблем в суспільстві; надати доступ до ринків суб'єктів соціального підприємництва; масштабувати напрям надання послуг для розвитку соціально орієнтованого підприємництва та підвищення соціальної відповідальності бізнесу. До критеріїв забезпечення соціальної відповідальності віднесено: зростання інноваційного розвитку, відповідальне управління, зокрема, на корпоративному рівні, налагодження співпраці та соціального діалогу, гідна праця та розвиток людського капіталу, суспільний добробут, відповідальна інтеграція, збереження та відтворення довкілля.

На рівні суб'єктів господарювання формується локальна соціальна відповідальність окремих підприємств шляхом підвищення кваліфікації працівників, пільгового кредитування, розробки різних програм та надання соціальних пакетів для працівників, що позитивно впливає на фінансові результати та ефективність господарювання [10, с. 117].

Чим більше людей і бізнесменів знатимуть про переваги соціального підприємництва, тим потужніша екосистема сформується. Вона, у свою чергу, сприятиме появі нових поколінь соціальних підприємців. Однак, це неможливо без освітніх ініціатив й всебічної підтримки з боку держави у вигляді податкових пільг для соціальних бізнесів та можливості отримання дешевих кредитів для розвитку [2].

Імплементация соціальної складової до формування стратегії розвитку підприємства потребує:

- визначення місії, чіткого розуміння, як саме можна принести користь без втрат для власної справи;
- розвитку, освіти та навчання. Акцентує увагу на необхідності вкладень в освіту та зростання професійного рівня працівників;
- інтегрованості, пошуку односторонніх для реалізації спільних цілей, створення нових продуктів та просування інновацій;
- вивчення практичного досвіду соціального підприємництва на рівні країн та окремих компаній;
- багаторівневої підтримки з боку держави, профільних бізнес-організацій та громади.

Висновки і перспективи подальших розробок. Практика соціального підприємництва наразі набуває все більшої популярності, що сприяє розв'язанню низки важливих соціально-економічних проблем держави, залучаючи вразливі групи населення до економічної діяльності. Таким чином, створюється потужний ресурс професійного розвитку та особистісного відновлення, де екологоорієнтований напрям є найбільш системозабезпечувальним у вирішенні стратегічних завдань життєдіяльності людини.

Для забезпечення організаційних засад функціонування соціально-орієнтованого підприємництва необхідно реалізувати комплекс заходів щодо: удосконалення нормативно-правового забезпечення соціального підприємництва; зміцнення партнерських відносин влади та бізнесу; залучення інвестиційних ресурсів як вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів; надання доступу до ринків суб'єктів соціального підприємництва; масштабування напряму надання послуг для розвитку соціально орієнтованого підприємництва та підвищення соціальної відповідальності бізнесу.

На рівні стратегічного планування діяльності соціального підприємництва необхідна реалізація низки завдань щодо формування місії, цілей діяльності; здобуття освіти у сфері еколого-економічного розвитку, зростання професійного рівня працівників; вивчення практичного досвіду соціального підприємництва; інтегрованості, пошуку односторонніх для реалізації спільних цілей, створення нових продуктів та просування інновацій, а також підтримки з боку держави, профільних бізнес-організацій, акселераторів, громади. Основними джерелами фінансового забезпечення соціального підприємництва визначено: інвестиції від засновників, кредитні ресурси, прибуток від підприємницької діяльності, вітчизняні та міжнародні гранти, громадське фінансування, нематеріальна допомога партнерів, нетворкінг, субсидювання та інші джерела.

Розвиток соціального екологоорієнтованого підприємництва залежить від суспільної усвідомленості його пріоритетів, а також ефективної системи необхідних інституцій, трансформацій процесу нормотворчості, що зосереджується на комплексному правовому забезпеченні еколого-економічного розвитку та зміцненні інтеграційного потенціалу. Екологічну діяльність соціальних підприємств доцільно розвивати за такими напрямками як: екологічна освіта, інноваційна діяльність, виробництво екологобезпечних продуктів та надання послуг, ресурсозбереження, енергоефективність.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у конкретизації та створенні дієвих регуляторних та заохочувальних механізмів соціального екологоорієнтованого підприємництва у повоєнний період.

Література

1. Смачило В. В., Халіна В. Ю. Соціальне підприємництво як прогресивний напрям євроінтеграційного розвитку України. *Економіко-правові аспекти державно-приватного партнерства в умовах децентралізації економіки України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. молодих учених і студ. Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (Харків, 1-28 лютого 2017 р.). С. 24–26. URL: <https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/view/1562> (дата звернення: 14.08.2023).
2. Левчук Н. *Тренд чи необхідність? Чому Україні потрібне соціальне підприємництво*. 27.05.2023 / Інтернет-видання «Vector» : сайт. URL: <https://vctr.media/ua/trend-chi-neobhidnist-shho-prihovuye-za-soboyu-soczialne-pidpriyemnicztv-184643> (дата звернення: 12.08.2023).
3. Луговенко Н. В., Коваленко Н. В. Соціальні підприємства як інструмент діалогу держави і суспільства. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 42. С. 187–192. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct42-32>.
4. Пилипенко Н. М., Карпець О. В. Теоретичні аспекти соціального підприємництва в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2021. № 3. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.3.87>.

5. Давидовська Г. І. Проблеми соціального підприємництва в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 7. Ч. 1. С. 106–109.
6. Шергіна Л. А., Нотевський Є. В., Жемба А. Й. Соціальне підприємництво в контексті сталого розвитку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. № 3. Т. 2. С. 160–165.
7. Михальчук Л. В., Бендюг Є. С. Методи залучення фінансових ресурсів для розвитку соціального підприємництва. *Економіка та суспільство*. 2021 (32). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-56>.
8. Романовська А. В., Величко В. В. Соціально-орієнтований бізнес як аспект сталого розвитку територій. *Перспективи розвитку територій : теорія і практика : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих учених* (Харків, 18–19 листопада 2021 р.). С. 225–228. URL: http://eprints.kname.edu.ua/60737/1/RMB_2021-225-228.pdf (дата звернення: 11.08.2023).
9. Хвесик М. А., Ільїна М. В., Шпильова Ю. Б. *Соціоecологічні імперативи розвитку сільських територіальних громад* : монографія. Київ : ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2019. 302 с.
10. Лункіна Т. І. Механізм формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектора економіки. *Modern Economics*. 2021. № 29. С. 115–120. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V29\(2021\)-18](https://doi.org/10.31521/modecon.V29(2021)-18).
11. *Екологоорієнтоване логістичне управління виробництвом* : монографія / Є. В. Мішенін, І. І. Коблянська, Т. В. Устік, І. Є. Ярова; за наук. ред. д. е. н., проф. Є. В. Мішеніна. Суми : Друкарський дім «Папірус», 2013. 248 с.
12. Чуйко О. В., Шкуро В. П. *Екологоорієнтоване соціальне підприємництво у громаді* / Портал «Social Business In UA». URL: https://socialbusiness.in.ua/knowledge_base/ekoloho-orientovane-sotsial-ne-pidpriemnytstvo-u-hromadi (дата звернення: 16.08.2023).
13. *Розвиток соціального підприємництва в Україні та його роль у реінтеграції Донбасу* : аналітична записка. 2019 / Національний інститут стратегічних досліджень : сайт. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-01/111Zapiska-Hodgson-Sots-p_dpri_mnitstvo-zatverdzhene-4cef0.pdf (дата звернення: 17.08.2023).
14. *Про соціальні послуги* : Закон України № 2671-VIII від 17.01.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 11.08.2023).
15. Назарук В. *Поки соціальні підприємці в Україні не можуть конкурувати за ресурси з бізнесом* / Портал «ГУРТ» : сайт. URL: <http://www.gurt.org.ua/interviews/29086> (дата звернення: 10.08.2023).

References

1. Smachylo, V. V., & Khalina, V. Yu. (2017). Social entrepreneurship as a progressive direction of the European integration development of Ukraine [Sotsialne pidpriemnytstvo yak prohresyvnyi napriam yevrointehratsionoho rozvytku Ukrainy], *Ekonomiko-pravovi aspekty derzhavno-pryvatnoho partnerstva v umovakh detsentralizatsii ekonomiky Ukrainy: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet-konf. molodykh uchenykh i studentiv*. Kharkivskoho natsionalnoho universytetu miskoho hospodarstva im. O. M. Beketova, Kharkiv, 1-28 liutoho 2017 r., s. 24–26. Retrieved from: [in Ukrainian]
2. Levchuk, N. (2023). *Trend or necessity? Why Ukraine needs social entrepreneurship* [Trend chy neobkhdnist? Chomu Ukraini potribne sotsialne pidpriemnytstvo], *Internet-vydannia «Vector»*: sait. Retrieved from: <https://vctr.media/ua/trend-chi-neobkhdnist-shho-prihovuyez-soboyu-soczialne-pidpriemnicztv-184643> [in Ukrainian]
3. Luhovenko, N. V., & Kovalenko, N. V. (2020). Social enterprises as a tool of dialogue between the state and society [Sotsialni pidpriemstva yak instrument dialohu derzhavy i suspilstva], *Infrastruktura rynkhu*, Vyp. 42, s. 187–192. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct42-32> [in Ukrainian]

4. Pylypenko, N. M., & Karpets, O. V. (2021). Theoretical aspects of social entrepreneurship in modern conditions [Teoretychni aspekty sotsialnoho pidpriemnytstva v sychasnykh umovakh], *Efektivna ekonomika*, No. 3. DOI:10.32702/2307-2105-2021.3.87 [in Ukrainian]
5. Davydovska, H. I. (2016). Problems of social entrepreneurship in Ukraine [Problemy sotsialnoho pidpriemnytstva v Ukraini], *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, Vyp. 7, Ch. 1, s. 106–109 [in Ukrainian]
6. Sherhina, L. A., Notevskiy, Ye. V., & Zhemba, A. Y. (2018). Social entrepreneurship in the context of sustainable development [Sotsialne pidpriemnytstvo v konteksti staloho rozvytku], *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, No. 3, T. 2, s. 160–165 [in Ukrainian]
7. Mykhalchuk, L. V., & Bendyuh, Ye. S. (2021). Methods of attracting financial resources for the development of social entrepreneurship [Metody zaluchennia finansovykh resursiv dlia rozvytku sotsialnoho pidpriemnytstva], *Ekonomika ta suspilstvo*, Vyp. 32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-56> [in Ukrainian]
8. Romanovska, A. V., & Velychko, V. V. (2021). Socially oriented business as an aspect of sustainable development of the territory [Sotsialno-orientovanyi biznes yak aspekt staloho rozvytku terytorii], *Perspektyvy rozvytku terytorii: teoriia i praktyka: materialy V Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii zdobuvachiv vyshchoi osvity i molodykh uchenykh*, Harkiv, 18–19 lystopada 2021 r., s. 225–228. Retrieved from: http://eprints.kname.edu.ua/60737/1/PMB_2021-225-228.pdf [in Ukrainian]
9. Khvesyk, M. A., Ilyina, M. V., & Shpylova, Yu. B. (2019). *Socio-ecological imperatives for the development of rural territorial communities: monograph* [Sotsio-ekolohichni imperatyvy rozvytku silskykh terytorialnykh hromad: monohrafiia], Derzhavna ustanova «Instytut ekonomiky pryrodokorystuvania ta staloho rozvytku Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy», Kyiv, 302 s.
10. Lunkina, T. I. (2021). The mechanism of social responsibility formation of the agrarian sector subjects of the economy [Mechanism formuvannia sotsialnoi vidpovidalnosti subiektiv ahrarnoho sektora ekonomiky], *Modern Economics*, No. 29, s. 115–120. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V29\(2021\)-18](https://doi.org/10.31521/modecon.V29(2021)-18) [in Ukrainian]
11. Mishenin, Ye. V., Koblyanska, I. I., Ustik, T. V., & Yarova, I. Ye. (eds) (2013). *Ecologically oriented logistics management of production: monograph* [Ekolohoorientovane lohystychnе upravlinnia vyrobnytstvom: monohrafiia; za red. Ye. V. Mishenina], Drukarskyi dim «Papyrus», Sumy, 248 s. [in Ukrainian]
12. Chuyko, O. V., & Shkuro, V. P. (2020). *Environmentally oriented social entrepreneurship in the community* [Ekolohoorientovane sotsialne pidpriemnytstvo u hromadi], Portal «Social Business In UA». Retrieved from: https://socialbusiness.in.ua/knowledge_base/ekolohoorientovane-sotsial-ne-pidpriemnytstvo-u-hromadi [in Ukrainian]
13. *Development of social entrepreneurship in Ukraine and its role in the reintegration of Donbass: analytical note* (2019) [Rozvytok sotsialnoho pidpriemnytstva v Ukraini ta yoho rol u reintehratsii Donbasu: analitychna zapyska], Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen: sait. Retrieved from: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-01/111Zapiska-Hodgson-Sots-p_dpri_mnitstvo-zatverdzhene-4cef0.pdf [in Ukrainian]
14. *About social services*: Law of Ukraine, No. 2671-VIII, 17.01.2019 [Pro sotsialni posluhy: Zakon Ukrainy, No. 2671-VIII, 17.01.2019]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> [in Ukrainian]
15. Nazaruk, V. (2015). *While social entrepreneurs in Ukraine cannot compete for resources with business* [Poky sotsialni pidpriiemtsi v Ukraini ne mozhut konkuruvaty za resursy z biznesom], Portal «HURT». Retrieved from: <http://www.gurt.org.ua/interviews/29086> [in Ukrainian]